

Latviešu valodā iznākušās **Kristīnas Sabaļauskaite**s grāmatas:

- *Silva rerum*
- *Silva rerum II*
- *Silva rerum III*
- *Silva rerum IV*
- *Pētera imperatore I*
- *Pētera imperatore II*

Romāns “Pētera imperatore” apstiprina jau nopelnīto Kristīnas Sabaļauskaite literāro reputāciju. Pievilcīgi, intriģējoši, viegli lasāmi, bet vienlaikus atbilstoši nopietnās prozas kritērijiem, viņas romāni atveido krāsainus laikmetus, kas vēl maz pazīstami mūsu lasītājiem. Autore perfekti pārvalda paradoksāla, bezilūziju, ar humoru iekrāsota stāstījuma mākslu. Ar mēru lieto iekšējā monologa tehniku. Romāna asā, nesamelotā valoda ir viens no tā veiksmes avotiem.

Toms Venclova, dzejnieks, esejists, literatūrpētnieks

Nenoliedzams fakts – K. Sabaļauskaite spēj ne tikai izstāstīt galveno stāstu, bet arī precīzi, turklāt ļoti piesātinātās krāsās attēlo šī stāsta fonu, kurā varoņi iepazīstas, mīlējas, niknojas, strīdas, karo, – īsāk sakot, kur viņi dzīvo. Lieliska grāmata. Satricinoša.

Rimvīds Valatka, žurnālists, vēsturnieks

Romāns “Pētera imperatore” neizdabā lasītāja gaidām un nevirzās pa vieglākās uztveramības ceļu, bet aicina domāt par pasaules kārtību, spēku un iznīcību, pretstatiem un to pārvērtībām, par vēstures mācībām un laikmetu cikliskumu.

Zanda Gūtmane, Punctummagazine.lv

Kristina Sabaliauskaitė

PETRO IMPERATORĖ

II

Kristina Sabaļauskaite

PĒTERA IMPERATORE

II

No lietuviešu valodas tulkojusi
Dace Meiere

821.172-31
Sa 032

Kristina Sabaliauskaitė
PETRO IMPERATORĖ II

© Kristina Sabaliauskaitė, 2021
Cover design © Zigmantas Butautis

Šios knygos vertimą rėmė Lietuvos kultūros institutas.

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Dace Meiere, 2022
© Izdevums latviešu valodā, mākslinieciskais noformējums,
Apgāds Zvaigzne ABC, 2022
ISBN 978-9934-31-178-9

1727. gada sestais (septiņpadsmitais) maijs,
Katrīnas pils, Carskoje Selo

9

Sitiens.

Vēsa, smaga roka, ko vēl smagāku padara prāvi gredzeni, vairākas reizes sāpīgi ievēl man pa seju. Vēl nekad neesmu atmodusies no sitiena. Zaudējusi samaņu un aizmigusi gan.

Pulkstenis beidz dimdināt stundu. Nezinu, cik tas tagad rāda, bet pēc pēdējā dimdiena itin kā dzirdu, kā, atgriežoties ierastajā stāvoklī, sagurušas spindz atsperes, čerkst zobrati vai vēl kaut kas, no kā nu tie pulksteņi veidoti. Reizēm pat pulksteņi pagurst skaitīt laiku. Reizēm pamosties no miega – un jūties noguris. Bet tagad, rau, pamostos gandrīz vai no pļaukas, atmodinātās asinis gluži kā sīvas sarkanās skudras saskrien vaigos un kož, dedzina no asarām slapjo ādu.

Kurš uzdrošinās? To var viņš vienīgais – *Serenissimus Generalissimus* Menšikovs.

– Jūsu ķeizariskā gaišība... mostieties...

Viņš zemu noliecies pār mani. Mūs šķir nieka sprīdis, kā pirms skūpstā. Bet viņa acis, viņa skatiens – tālu, aiz tūkstošiem jūdžu. Pelēki zilgas varavīksnenes – kā tie nogurušie pulksteņa tērauda zobrati.

Atjēdzos un saprotu, ka skaļi raudu. Šņukstēdama. Jāpārstāj.

Kaut tik nebūtu bijis delīriums, kaut tik es nebūtu pa miegam sarunājusi ko lieku.

Ja viņš man saka “jūsu ķeizariskā gaišība”, nevis “Katrīna”, tātad mēs neesam divatā, apkārt ir citi cilvēki. Tūlīt pat jābeidz pinkšķēt. Nedrīkst. Te ir Krievija, te nedrīkst raudāt. Nodomās, ka ar mani ir cauri. Vai arī ka es kaut ko nožēloju.

Mēģinu piecelties, bet sāku klepot. Asinis rīkles galā – kā Pēterhofas strūklaka, ar katru kāšējienu uzšalc augšā pretī aukslējām, liekas, tūlīt sāks tecēt pa degunu. Vai var aizrīties ar savām asinīm? Te ir Krievija – nebūtu jau pirmā reize.

Tikai vienu te nedrīkst – izrādīt savu vājumu. Būt vāja, nožēlot es drīkstu tikai Dieva priekšā, slepus. Viņš zina, ka ir par ko. Bet pārējiem tas nav jāzina. Es esmu imperatore, iesvaidītā un tāpēc gandrīz svētā. Ļaužu acīs man nedrīkst būt nekādu grēku. Iesvaidītais imperators stāv augstāk par visu. Pat augstāk par tikumu un grēku, līdzās Dieva baušļiem, būdams Viņa gribas īstenotājs Krievijā, – tā nolēma Pīters, bet Teofans Prokopovičs to visiem ievārdoja. Ar Cerkves palīdzību pat autokrāta grēki var pagaist. Jo visa valdītājs nekad, nevienu pašu mirkli nedrīkst parādīt, ka ir vājš. Imperators ir kā Dievs zemes virsū. Bet Dievs nemēdz būt vājš.

Jau gaišs, laikam jau vēls rīts. Kāda rokas mani apslauka, ar mitru lupatiņu notīra asaras, nosusina uztūkušos, pulsējošos acu plakstiņus, ar ūdeni samitrina lūpas. Mēģinu miglaini izšķīdušo skatienu koncentrēt uz blāvi saredzamām lietām. Cenšos saprast, vai šodien jūtos labāk vai sliktāk nekā vakar. Vai veseļojos vai viss iet uz ļauno pusi. Vājums, reibst galva, toties mazāk sāp. Saules stari ņirbinās uz griestu zeltījumiem. Ak Dievs, cik skaisti vītero putni aiz loga. Manas acis pamazām no neskaidrajiem veidoliem izloba sejas. Pārsvārā savējie: vistuvāk – viņš, Aleksandrs Menšikovs, aiz viņa – ārsts, Žans Armāns Lestoks, mana uzticamā *камер-фрпай* Johanna Karo, tālāk stāv Darja Menškova ar dēlu Aleksandru un meitu Mariju, viņas māsa Varka Arsenjeva, audzinātāja Ostermana atvestais Pītera mazdēls Pjotrs Aleksejevičs – ciest viņu nevaru... to viņa trulo, tālu stāvošo zivs acu skatienu... Staigājoša nelaiمة. Un sirdsapziņas pārmetums... Un, rau, manas meitas, Anna un Jeļizaveta. Arī viņas ir šeit. Ak Kungs, cik skaistas meitenes... Dievs augstais... Gudrībās izskolotas un labi audzinātas, un spīgtas kā rozes... izaugušas no mūsu dzīves dubļiem, puveklīem un visiem tiem mēsliem, ko man viņu labā vajadzēja izciest. Izauga no tā visa kā no auglīga mēslojuma. Anna – gara auguma, slaika, melniem matiem, īsta sava tēva meita. Ļaudis runā: meita, kas atsitās tēvā, būs laimīga... Mūsu varšaviete – mēs ar Pīteru viņu radījām Varšavā. Viņai ir astoņpadsmit, gandrīz tikpat, cik man, kad satiku Pīteru... Kaut vai viņas dēļ vien bija vērts – piedzima tāds brīnums. Kopš mazām dienām bija gudra un vērīga, vēl pat vervelēt nemācēdama, uz rokām nēsāta, uz visu rādīja ar pirkstiņu, kā

jautājot: kas tas? Un lūdza skaidrot: visu gribēja saprast, iegaumēt. Un tas melno acu skatiens jau tolaik bija nopietns, pētīgs. Mācībās labi veicās, visu zibenīgi apguva, un viņai piemita īstiem karaļiem raksturīgā, iedzimtā izjūta, kas un kur pieklājas. Un nekādas alkātības, nekādas negausības pēc mantām, nekādas nesātīgas kāres pēc greznības, nekādu alku pēc varas darīt pāri citiem... Pat mazotnē bija kautra, bet drosmīga: kad Pīters, par kaut ko pārskaities, uz mani auroja, Annuška ne reizi vien, itin nemaz nebaidīdamās, piegāja pie niknumā trakojošā tēva, saņēma aiz rokas, pieveda pie manis un savienoja mūsu delnas, ar smaidu apaļajā sejiņā sacīdama: "Mīlestības savienoti." Tā reiz ar feijerverku gaismām bija rakstīts melnās nakts debesīs mūsu kāzās, ko viņa labi atcerējās, lai arī tolaik bija knapi četrus gadus veca. Pīters tad allaž sāka greizi smaidīt, pamazām atmaiga un smējās. Es arī smaidīju, lai gan acīs rīesās asaras. Tās asaras bija aiz mīlestības pret Annušku. Un no kauna, ka viņai jāredz mūsu ķildas. Ka esam tik neizdevušies vecāki tik labam bērnam. Eņģelim. Piedod, Annuška, ka biju tev tik slikta māte. Bet tici man, esmu tik daudz tava tēva apvainojumu norijusi, tik daudz Pītera lamāšanās mēslu apēdusi, tik daudz pārestību izcietusi, neļaudama sejā nodrebēt ne muskulītim, ka tu nevari pat iztēloties. Lai to pierakstītu, ar vērša ādu nepietiktu. Viss tikai tevis dēļ, viss tikai tāpēc, lai saglabātu pienācīgu politesi. Pašcieņu. Lai tu redzētu, ka pat tais reizēs, kad vīrs pret sievu izturas zemiski, māte tik un tā var nosargāt cieņu meitas acīs. Būt par piemēru. Lai gan gadījās brīži, kad es, viņa aizskarta, gribēju pakampt no galda dakšiņu un ietriekt viņa dusmās izvalbītajā, no

dzēruma apsarkušajā acī. Paņemtv viņa bijušās mīļākās Šeņavskas reiz dāvināto un tā arī neizmantoto grāmatu nazīti un pārgriez tv viņam rīkli. Izvilkt no matiem dimantu egreti un iedzīt abas smailās adatas viņa kakla dzīslā, kas pietūkusi no kliegšanas. Taču es klusēju un pat nenotricēju. Pat uzacis nesakustināju. Viss tevis dēļ, Annuška. Viss tāpēc, ka viņš bija tev labs tēvs, mīlēja tevi neprātīgi, jo nemīlēt tevi nav iespējams. Dievināja viņš tevi tāpat kā es. Un vēl arī tāpēc, ka tu biji jūtīga un maiga, tu tādas lietas nebūtu izturējusi. Un joprojām esi bikla. Bieži kautrējies, lai arī nav, par ko, lai arī reizēm vajadzētu izturēties nekaunīgāk, drošāk. Rau, arī tagad tu klusiņām stāvi, un es redzu – acis tev no skumjām melnas kā sēru samts. Īsts Lizeņkas pretstats. Atceros, pirms četriem gadiem, kad atbrauca tvs līgavainis Kārlis Frīdrihs, Šlēzviņas-Holšteinas un Gotorpas hercogs, zviedru karaļmeitas dēls un iespējamais viņu troņa mantnieks, – ā, redz, kur arī viņš, kvern krēslā istabas stūrī, garlaikojas, pēta savus nagus, bet tici man, viņš ir labākais, ko izdevās tev piemeklēt... izskatīgs vīrietis, piekrīti man... Tātad, kad viņš pirmoreiz pie mums atbrauca un, svinot Lieldienas, mēs visi pēc krievu paražas saskūpstījāmies uz vaigiem, tu sakaunējies un nosarki kā magone, kad viņš gribēja tevi noskūpstīt. Pat soli atkāpies, kā sabijusies. Toties Lizeņka pati viņam piemētās klāt un pastiepa skūpstam nevis vaigu, bet lūpas. Kas par skuķi... No kā viņai tas viss iedzimis? Stāv, lūk, zeltainiem matiem, acis kā meža zilenes, skropstas melnas, vaigi kā rozēs, lūpas kā avenēs, zobi kā pērles. Pati kā pienā mazgāta. Nākotnē, uz vecumu, būs mucīga tāpat kā es, tāpēc lai tagad par daudz nepriecājas. Vai arī – taisni

otrādi – lai priecājas, ka pagaidām vēl tāda mīlīgi apaļīga, tik dzīvelīga, sparīga, nespēj palikt mierā ne mirkli un vīriešus pievelk kā mušas medus. Viņai paveicās, ka nav, kas sadod pa mizu. Pati to zina un izmanto. Bezkauna, kopš bērnības pilnīga bezkauna. Izlaidīga. Varbūt viss – tā kauna pazaudēšana – aizsākās ar to viņas portretu, kuru, kad Lizeņka bija septiņus gadus veca, franču mālderim Karavakam pasūtīja pats Pīters: maza, kaila Venera, kura, turēdama rokā cara portretiņu, pusguļus atlaidusies uz sermuļādām oderētas valdnieka mantijas. Lizeņka – septiņgadīga Venera. Kā vispār ko tādu var sagudrot: likt bērnam, tāda vecuma meitenei, izģērbties sveša francūža priekšā. Kas par to, ka viņš ir gleznotājs, mākslinieks... tik un tā nav jau ārsts. Pat ārsti, arī tie uz sievieti skatās caur kreklu vai ar spoguļi. Pīters teica: visa Eiropa savas princeses tā – kā dievietes – glezno, tā ir ierasta lieta. Antīkā pasaule, romiešu mīti un tādā garā. Ne velna – kad pirms gadiem desmit ceļojām pa visu Eiropu, neko tamlīdzīgu neredzēju ne pie poļiem, ne pie vāciešiem, ne pie holandiešiem vai dāņiem. Aktrises, vieglprātes, karaļu metreses vai vienkārši pieaugušas dāmas, kuras pašas apzinās, ko dara, – jā, tās pozēja gleznās atkailinājušās vai piesegušās ar kādu antīku, caurspīdīgu lupatiņu. Taču ne meitenes, kur nu vēl septiņgadīgas. Katrā ziņā es neredzēju, un, ja arī kas tāds pastāvēja, tad tie droši vien bija ļoti reti gadījumi. Tai Pītera vēlmē bija kaut kas nepiedienīgs, lai gan – varu likt galvu ķīlā – viņš Lizeņkai neko ļaunu negribēja. Tikko mani apprecējis, abas meitas atzina par likumīgām, piešķīra carevnu titulu. Gan Annušku, gan Lizetu neprātīgi mīlēja. Nebūtu ļāvis ne matiņam no viņu galvas nokrist,

tā viņas sargāja. Varbūt tomēr labi, ka nomira, tā arī neuzzinājis, ka Lizeta zaudējusi nevainību, ieviesusi sev mīļāko un vēl slimību saķērusi, – būtu uzzinājis, droši vien būtu nositis... nebūtu savaldījies, lai arī kā viņu mīlēdams. Bet tik un tā – tā bilde ar viņu mazu un kailu nebija laba. Man bija nemierīgi ap sirdi, uz to skatoties, – mīlas dieviete, Venera, septiņgadīga. Mazs bērns taču, vēl pat asiņot nav sākusī, kāda no viņas mīlas dieviete... Taču es nedomāju, ka Pīteram būtu bijušas kādas netīras, grēcīgas domas. Tikai sanāca kaut kā nelāgi. Nelaba, bezdievīga tā glezna sanāca. Lizeņka sākumā spītējās, turējās pretī, negribēja izģērbties, bet vēlāk – pēc piedraudēšanas, pierunāšanas un uzpirkšanas ar marcipāniem un, galvenais, redzot, ka par viņu tīksminās, – paklausīja. Bet man tik nelāgi, tik slikti ap sirdi bija... Visu laiku domāju: viņa tik maza, bet viņai jau liek būt sievietei. Tik maza, bet vairs pati sev nepieder. Vairs nav sava ķermeņa saimniece, pat būdama cara meita. Pār viņas miesu jau valda citi, citu cilvēku iegribas. Pavēlēja viņai izģērbties, lai citi par viņas kailumu varētu patīksmināties, un viņa bija spiesta pakļauties pret pašas gribu. Jutos vainīga, ka viņu neaizstāvēju, – tolaik manis pašas dzīvē tik daudz visa kā notika, baidījos aizkaitināt Pīteru, negribēju aizsākt ķildas. Annuška, ieraudzījusi pabeigto Lizas portretu, apstulbusi pamira, pēc tam vakarā, atceros, atskrēja pie manis raudādama un pieplaka pie klēpja. Nabadzīte viscaur drebēja kā mazs zaķītis, teica: “Matuška, vai man arī tā vajadzēs?” Teicu jau – viņa bija pavisam citāda. Bija un joprojām ir ļoti kautrīga. Pēc gada, kad pienāca viņas kārta pozēt portretam, glābu, cik nu varēdama, – izcīnīju, lai pozē

ar drēbēm. Arī Lizeņka neiebilda, pozēja: tika uzgleznotas divas dievietes vai ganītes ar ziediem. Izcīnīju, lai Annuškai nav jāatkailina nekas vairāk par daļu vienas krūts, tikai viens krūšgals, viņa tak bija vēl pavisam maza, tikai deviņgadīga. Mierināju, ka tas nekas, krūtis vēl nav izdīgušas, nav par ko kaunēties. Bet ko gan es varēju iesākt? Pīters ietiepies gribēja abu meitu, divu ganīšu vai dieviešu portretu. Jau prātoja, kā piemeklēt līgavaiņus, kādu no Zviedrijas karaliskās ģimenes vai kādu Francijas princi. Nekas no tā nesanāca. Un ne jau Buturļins vainīgs, kurš Lizeņku samaitāja, – karaļu galmos nevainībai neviens vairs nepievērš uzmanību. Mūsu meitas par prastām izrādījās ne tikai Ludviķa XIV mazdēlam, bet pat viņa ārļaulības dēla dēlam. Pie tā esmu vainīga es. Franči no viņām atteicās tikai tāpēc, ka mātes – manējā – izcelsme ir nekaraliska. Tieši mana izcelsme, pareizāk, tās neesamība, Jeļizavetai dzīvi samaitāja. Kas zina, varbūt citādi jau būtu franču princese. Vai pat karaliene. Bet tagad nāksies izprecināt Annuškas vīra brālim Holšteinam. Kaut nu mēs Lizu ātrāk izprecinātu, varbūt tad paliks rāmāka? Nespēju noticēt, ka viņa piedzimumsi man – tāda trakule. Bet ko var gribēt... Vainīga esmu viņas priekšā. Kā lai viņa mani cienītu, pēc tam kad pieķēra? Re, ar acīm šauda, ķircina Pjotru Aleksejeviču, bet tas, vienpadsmitgadīgs kucentiņš, stāv muti iepletis, acis izbolījis. Ņems vēl, muļķis, un iemilēsies. Bet Liza – viņa to bērnu tīšām kaitina. Kārdina. Nekas, apprecēs Pjotrs Aleksejevičs Mašku Menšikovu un nomierināsies. Paaugsies, ies pārvaldīt Krieviju, muļķībām nebūs laika. Tāda ir mana pēdējā griba, tā Visugaišais piespieda. Lai gan īstenībā valdīt vajadzētu Jeļizavetai –

viņa ir tāda meluģe, tā prot, acīs skatīdamās, visiem samelst to, ko katrs grib dzirdēt, tā māc visus ap savu pirkstiņu aptīt...

Bet kāpēc es tagad to visu atceros? Kāpēc par to domāju? Par tiem viņu bērniņas portretiem? Tak jau tāpēc, ka visi te sapulcējušies kā tāds ģimenes portrets. Vai tas nozīmē, ka mana pēdējā stundiņa jau klāt? Atnākuši atvadīties? Nē, visu vēl nav.

Atkal klepoju. Atkal notīra.

Kā es izskatos?

Kāpēc tas mani uztrauc?

Uztrauc. Lai gan labāk nezināt.

– Johanna, spoguļi...

Guļamistabu pāršalc čuksti. It kā žurkas čabinātos zem salmiem. Zinu, ko viņi domā: imperatore, visticamāk, jau pie miršanas, bet tik un tā uztraucas par savu ārieni. Tukša tā jūsu Cariene Muca, tukšības pārņemta... Tā nu ir... Taču es gribu izskatīties, kā pieklājas, sevišķi tāpēc, ka tūlīt atnāks freilenes. Ciest viņas nevaru. Tūlīt atnāks činavnieki un ministri. Arī viņus nevaru ciest. Vajag sakopties, izskatīties varenai viņu acīs. Imperatores ķermenis nepieder viņai pašai, tas ir simbols. Varas ikona.

Pēc Johannas pavēles kambarsulainis pienes man nelielu spoguļi sudraba un bruņrupučkaula ietvarā. Blāvajā atspulgā rēgojas izplūdis rimbulis, gluži kā mēness caur mākoņiem. Vai, drīzāk, pelēks bumbieris ar samelnējušām, itin kā uzdauzītām paacīm. Kur mans kakls? Tā nav, kakla vietā ir uztūcis, uz sāniem izplūdis riņķis; nevar saprast, kur beidzas kakls, kur sākas vaigi, bet kur – pierē. Mati savēlušies, pie saknēm itin kā nosarmojuši, gaiši. Vai

varbūt nosirmojuši? Īsti labi neredzu. Redzu tikai pelēkumu, sejas krāsas nepareizi sajaukušās, itin kā rotaļājoties būtu samainījušās vietām: lūpas no asinīm sabrūnējušas, ar nobālējušām, sasprēgājušām malām, acu baltumi – sasarkuši, zem acīm – zili melns. Tikai sejas āda beidzot balta, nespodri bāla, ja neskaita tās dažas purpursarkanās dzīslīņas uz deguna. Es tā alku pēc baltas ādas, tik daudzus gadus. Tā nopūlējos, dzīdamās pēc bāluma. Tik ļoti gribēju apslēpt brūnumu, vienkāršas lauku bērniības un karalauku saules iedegumu, ko aprāvis vējš. Pēc tā un vēl jo vairāk pēc apsārtušas ādas krūšu izgriezumā, uz delnām un dilbiem šīs pasaules dižciltīgie vienmēr atpazīst prastļaužu sievišķi. Bet tagad, lūdzu, beidzot esmu balta – nobālējusi bez jebkādiem pūliņiem. Mēnesnīca, taču nevis šķīsta un dzidra, bet kā caur vētras mākoņiem.

– Apģērb... un uzkrāso...

Johanna ar kalponēm, turēdamas apsegu un pārklājus stāvus kā vairogus, lai piesegtu manu kaunu, pārvelk man tīru kreklu, uzģērbj mājas kazaku. Paldies Tev, Dievs, ka apgaismoji frančiem prātu un viņi beidzot sāka šūt *robes volantes*, kleitas bez korsetēm. Atceros, uzstājīgi Pīteram lūdzu, lai Parīzē man tādu nopērk. Vēlāk modē nāca arī īsie robvolanti, kazaki, *casiques*, tā nosaukti droši vien par godu Krievijas kazakiem. Nesmīdiniet, citādi apčurāšos no šīs domas vien... Nav tie franči kazakus redzējuši – nav redzējuši viņu drānas, kas sakaltušas ragā no sviedriem, asinīm un kauju dubļiem... sieviešu modes viņu vārdā nosaukt, kā vispār ko tādu var iedomāties! Kura sieviete varētu gribēt izskatīties kā kazaks... Sievieteī labāk savā ceļā kazaku nesastapt, taču frančiem

viss, kas saistīts Krieviju, ir dīvainību dīvainība... *exotique*, kā viņi saka. Kā bez prāta apjūsmo visu krievisko un turcisko. Tikai, redz, viņu prinči krievu ķeizarmeitas precēt nez kāpēc negrib. Un es arī šaubos, vai šajā mūsu *exotique* Krievijā franči vēlētos dzīvot. Ja nu vienīgi no turienes aizmukušie, tādi kā Lestoks vai Vilbuā, tas pieķertais kontrabandists, salašņa... ne jau no brīva prāta... Taču modēs viņiem patīk, lai būtu pēc iespējas dīvaināk, samākslotāk, neredzētāk... Savādnieki. Bet mans franciskais kazaks ir ērts. Laba sajūta – būt pārgērbtai tīrās drēbēs, jo redzu, ka man novilktais naktskrekls nu karājas slapjš no sviedriem. Smagi karājas, kā izmērcēts. Jau vairākus mēnešus svīstu tā, ka var izgriezt. Bet šodien mazāk sāp, varbūt izveseļošos. Vienīgi vājums, galīgi nav spēka.

Johanna piegludina apgērba ieloces, no piedurknēm izvelk krekla mežģīnes un sakārto ap apakšdelmiem. Nezin kāpēc izskatās ļoti nopietna. Atbalstīta spilvenos, ieraugu, ka mans kazaks ir no tumši sarkana damasta, visa priekša vizuļo sudraba pavedienos un smalkās zvīnās, sānos – sudrabā izšūta Svētās Katrīnas ordeņa zīme. Izšūti divgalvu sudraba ērgļi uz lentēm. Man patīk sudrabs, patīk tā krāsa, bet kāpēc viņi mani tā saposuši, tik greznā tērpā? Vai tad kādi svētki?

Kamarsulainis atkal pienes spoguļi. Tagad, kad esmu ietērpta krāšņā sarkanumā, mana seja pret to izskatās zilgana. Kā mēnesnīca, kā reiz redzēts vēstuļpapīrs, kurā ar adatām izdurstītas sirdis. Sirdis, kuru puksti jau sen kļuvuši gausāki...

Mana seja kā augšpēdus apvērsta pelēki iezilgana sirds. Pie pieres šaura, pie zoda – uz sāniem izplūdusi. Nespēju uz to skatīties. Aizmiedzu acis.

Mani sukā, sapin un sasprauž matus, paslēpj tos zem mežģīnēm. Vājums, atbalstīta spilvenos, sēžu pusguļus, sāņus negāžos. Jūtu, kā cietie, stiprie Johanna pirksti ievingrinātām kustībām maigi ziež man uz sejas pomādi. Smarža diezgan patīkama: tauki, bišu vasks, zālītes, citronu esence. Man patīk citronu smarža – tā nomāc savādo, salkano, gandrīz tādu kā liķa smaku, kas jau daudzas nedēļas plūst no manas mutes. Nu mana sejas āda ir biezā slānī notripta ar dzidru pomādi, itin kā pārlieta ar vizošu stiklu. Ar atsperīgu auduma vīkšķīti Johanna uz pomādes gluži kā apmetējs apmetumu īsiem, straujiem piebakstījieniem uzklāj venēciešu krāsu pulveri. No šīs venēciešu svina baltās krāsas āda sūrst pat cauri pomādei; un, jo biežāk šo pulveri lieto, jo vairāk tā vajag, tāpēc ka āda kļūst pelēka. Neko darīt – toties caurspīdīgais tauku stikls uz ādas pārvērtiesies par starojošu, baltu porcelānu. Ar mazu otiņu zelta kātā Johanna baltumā ieplikšķina sarkanu, šķidru vaigu krāsu, *rouge* – tā sastāv no Turcijā iegūta cinobra un Persijā audzētu rožu eļļas, bet samaisīta kopā un pagatavota tā ir Francijā un no turienes atvesta. Lūpas Johanna paspilgtina ar citu vīkšķīti, kas pamērcēts karmīnā no košeniļu kukaiņiem, kādus mēs Amsterdamā nopirkām priekš mūsu Kunstkameras. Uzkrāsojusi man vaigus, Johanna ņem sveci un pasvilina dažas gardi smaržojošas krustnagliņas, kas atgādātas no Indijas, – ar tām, ar to mazaļām ogļu svītriņām, iezīmē man tumšākas uzacis. Tādu oglišu vajadzēs ne vienu vien: manas uzacis vienmēr bijušas kuplas, taču dabiskā matu krāsa kādreiz bija kviešu dzeltenumā, bet tagad, kad tie nokrāsoti melni, uzacis tāpat vajag tumšāk pieskaņot. Arī Pīteram patika,

kad uzacis iekrāsoju spilgtāk. Pīters vienmēr sapņoja sarīkot krievu jūras ekspedīciju uz Indiju – uz turieni, no kurienes nākušas šīs svilināmās krustnagliņas. Aleksandrs gribēja aizceļot uz Venēciju, pēc tam mēģināja radīt tās atveidu šeit, Pēterburgā. Jeļizavetu mēģinājām izprecināt Francijas troņmantniekam, bet neizdevās; es vienmēr sapņoju ieraudzīt Parīzi, bet tā arī nekad neieraudzījū. Ar turkiem karojam, bet neuzveicām, Persijā veicās drusku labāk. Citronus man sūtīja Pīters no visas Eiropas, un slepus – Aleksandrs.

Johanna beidz mani smiņķēt ar tām krāsām, kas savestas no visas pasaules, kuru tik ļoti gribējām iekarot, un tagad mana seja izskatās kā mūsu visu piepildījušos un izputējušo sapņu karte.

Kambarsulainis atkal pienes un parāda man spoguļi.

Tagad jau esmu tai vecumā, kad visi centieni kļūst daiļākai pēc paskatīšanās spoguļi pārvēršas par izputējušiem sapņiem.

Tas, ko ieraugu spoguļi, vairs nav izputējis sapnis. Tas drīzāk ir baismīgs murgs. Ja es būtu deviņpadsmitgadīga, tāda kā tolaik, kad ierados Krievijā un šausminājos par izkrāsotajām krievu skaistulēm ar baltajām sejām, sarkanajiem vaigiem un melnajiem zobiem, es pati no sevis šādas pārbītos.

Bet tagad skumjākais ir tas, ka tik un tā izskatos labāk nekā iepriekš, pirms Johanna sāka mani izkrāšļot. Man vismaz ir uzzīmēta maska, esmu zem tās paslēpusies kā aiz mirdzošām bruņām. Gatava vairs nebūt es pati, nezinādama, kas vispār esmu, kā čūska izmaukusies ārā gan no Martas Helēnas Skovroņskas, gan no pameitas Viešolovskas, gan no Martas Krūzes, gan no Katrīnas

Vasiļevskas, gan no Katrīnas Mihailovas ādas, tikko no tām izaugu, tikko tās kļuva par šauru manai dzīvei. Esmu sagatavojusies būt Visas Krievijas Ķeizariene no Dieva žēlastības, Jekaterina Aleksejevna, kuras sejai par katru cenu ir jālidzinās viņas atveidam uz monētām, medaļām, gravīrās un gleznotajos portretos. Es drikstu vairs nebūt skaista, taču man noteikti jābūt atpazīstamai.

– Nu re, tāds skaistums, *matuška imperatrice*... – saka Taņka Kobiļakova.

Meičas, kalpones, zemū klanās un melo. Ko gan citu viņas varētu teikt? Tak ne jau patiesību... Tie, kuri saka patiesību, galmā ilgi neizdzīvo.

Labi atceros, kad sapratu, ka mans skaistums sācis vīst: pēc Prutas mocībām, savā kāzu rītā. Kā par spīti, taisni tai rītā, kad sākās mana jaunā dzīve, kurai turpmāk pienācās būt gandrīz pilnībā publiskai – pūļa acu priekšā un visiem galminiekiem kā uz delnas. Skaistums ir tik savāda lieta: jaunībā, kamēr esi maza un jauna muļķīte, kamēr visi tevi alkatīgi iekāro, tas kvēlo kā uguns, kuru nevari noturēt, pati neapsvīlinādāmās. Reizēm pat iedomājos, ka man bez tā – bez skaistuma – būtu bijusi mierīgāka dzīve. Es nebūtu nonākusi pie Šeremetjeva, nebūtu satikusi Aleksandru, Pīteru. Lai gan kādas blēņas es gvelžu: ja man nebūtu bijis smuks purniņš, Bauers mani nebūtu glābis. Būtu palikusi uzšķērsta guļam sēklas un asiņu peļķē, un viss... Vēlāk dzīvē, jau briedumā – kad esi sapratusi, cik spēcīgs ierocis ir skaistums, un jau esi iemanījusies to izmantot saviem mērķiem – jo vairāk skaistuma vajag, jo ātrāk tas grib no tevis aizbēgt. Ne vairs uguns, ko tu nespēj novaldīt un noturēt, bet tikai malduguns, kurai dzenies pakaļ un velti pūlies notvert.

Skaistums kaut kādā ziņā līdzinās laikam.

Sākumā tu par tiem abiem nemaz nedomā, uztver kā pašsaprotamus.

Abus sāk novērtēt tikai tad, kad saproti, ka tev maz vairs atlicis.

Abi ir nedefinējami: ikviens skaistumu un laiku izjūt un saprot citādi, lai gan laiku mēra stundās, bet sievietes skaistumu – savaldzinātos vīriešos.

Pīteram togad, kad viņš mani apprecēja, es joprojām biju skaista, iekārojama, lai arī pēc Prutas ekspedīcijas pati tāda vairs nejutos. Kad viņš pirms kāzām ārstējās Karlsbādē, ņēma ūdeņus, pat bija greizsirdīgs. Kad rakstīju viņam, lai nesteidzas, lai salabo veselību. Jo veselība viņam pēc Prutas, pēc visām bailēm, pēc pārmērīgās dzeršanas bija galīgi nekāda: tā sāpēja muguras lejasdaļa, tā mocīja dūrēji, ka bieži vien viņš nespēja uzkāpt zirgā un iesēsties seglos. Es Aņisijai diktēju, lai pilda ārstu rīkojumus un ārstējas, lai paliek pie ūdeņiem, cik vajadzīgs. Viņa *cidulkas* pretī saņēmām greizsirdības pilnas. Viņš rakstīja: “Pēc Tavas vēstules, lai es ārstējos, lai nesteidzos mājās, es aizdomājos. Skaidrs, ka priekš tās lietas esi atradusi sev kādu par mani spraunāku. Lūdzu, uzraksti, kas viņš ir: mūsējais vai kāds no Toruņas? Man rādās, esi atradusi kādu toruņieti – droši vien gribi atriebties par to, ko sastrādāju pirms diviem gadiem. Tā jūs, Ievas meitas, mums, veciem vīriem, atriebties!”

Tie visi, protams, bija tikai joki. Labi zināju, ka reizumis viņš joprojām apciemo Duņku Rževsku, kas bija izprecināta Čerņišovam. Labi zināju, ka man galva būtu jāliek uz bendes bluķa, ja es sagultu ar kādu citu. Viņš nepiedotu. Atmiņā vēl redzēju zemē ieraktās laulības

pārkāpējas bizi mirkstam asiņu lāmā. Un no šādiem Pītera jokiem šermuļi gāja pār kauliem. Varbūt kāds ziņojis, ka Toruņā redzējis mani kopā ar Aleksandru? Lai gan toreiz mēs tikai slepus sarunājāmies. Kas par to, ka alku pēc Aleksandra neizsakāmi. Savaldījos. Dievs redz: mana sirdsapziņa ir tīra. Taču sajūta no tādiem Pītera jokiem bija ļoti neomulīga. Pēc katras tādas aizdomu pilnās vēstules Pīteru remdināju ar gādību, mīļumu. Kopā esot, pirmajos mēnešos pēc kāzām izrādīju viņam daudz pateicības un mīlīguma, to mēnešu dienas piepildīja miers, bet naktis – kaislība, ja vien viņam netraucēja dūrēji mugurā. Pīters, pieņemdam no sūtņiem kāzu apsveikumus un vēlējumus, jokoja kā paradis: “Nu, par to, vai laulība būs auglīga, nešaubīsimies, galu galā mēs ar carieni bijām sadzīvojuši jau piecus bērnus.” Man sāpīgi iedūrās sirdī, domāju par tiem trim, kuri nomira. Bet Pīters mani lutināja. Un mīlēja. Un bija greisirdīgs – jūta, ka pamazām noveco, bet es biju divpadsmit gadus par viņu jaunāka.

Taču arī man vairs nebija tālu līdz trīsdesmit... un, ja viņš būtu zinājis, cik nogurusi es reizēm jutos.

Pēc kāzām, tā gada vasaras beigās no labi pazīstāmām miesas zīmēm sapratu, ka man zem sirds atkal ir bērniņš. Tāpēc, kad uz rudens pusi Pīters, uz brīdi atrāvis no karošanas Pomerānijā, sadomāja atkal doties uz Karlsbādi ārstēties pie ūdeņiem, es lūdzu atļauju viņam līdz nebraukt. Es taču beidzot biju cariene, kas iznēsā cara bērnus, un drikstēju ne tikai pavēlēt citiem, bet arī izteikt savas vēlmes Pīteram. Beidzot gribēju visvienkāršāko lietu, tik vienkāršu privilēģiju, kādas netrūkst pat nabadzīgam mužikam: katru dienu aizmigt un pamosties

savā gulvietā. Gribēju palikt un katru rītu pamosties Paradīzē – Sanktpēterburgā.

Ziemas pils celtniecība jau gandrīz bija pabeigta, Aleksandrs bija nolēmis pasniegt mums kāzu dāvanu: vēlreiz pārbūvēt, paplašināt, lai būtu caru pārim piemērota mājvieta. Viņš to nosauca par Kāzu palaco; Trecīni darbu tikpat kā bija pabeidzis, un kādreizējā holandiskā nama vietā slējās šveicieša izdomāta itāliska paskata palasts ar augstu cokolu, lai Ņeva neapplūdinātu. Vasaras pili, kuru arī būvēja Trecīni, bet holandiskā garā, tolaik būvdarbi bija tikai pusē, taču arī tur mēs ar Pīteru jau bijām iekārtojušies, tiesa gan, sākumā dažās apmēbelētajās istabās. Bija paredzēts, ka man un bērniem tiks otrais stāvs, bet Pīteram – apakšstāvs ar plašiem kabinetiem, ar darbnīcu un virpu viņa galdniecības darbiem. Bet pašā namā beidzot bija ērtības un mīksta gultas ar skaistu, baltu, tīru gultasveļu uz mīkstiem, ar spalvām un dūnām pildītiem pēļiem. Kad, gaismai austot, atvēru acis savā gulvietā un virs sevis ieraudzīju baldahīna damastu, aiz loga saklausīju klusi šlakstināmiem ūdens vilnīšus un griezīgi klaigājam kaijas un jutu, kā krūtis smagi spiež mīļotā vīra galva, no kuras manā kreklā sūcas viņa paģiru sviedri, es, tikko pamodusies, mēdzu pasmaidīt. Atcerējos visus sutīgos bēniņus, neapkurinātos kaktus, ceļmalas krogus, teltis, apmeklēto pilsētu birģermeistaru istabas, svešas pils ar svešiem portretiem, daudzās vietas, kur gadījies nakšņot, un tos dažus mirkļus, ar visu miesu izjuzdama, cik čagani ir pēļi, gulēju un savā nodabā smaidīju. Kā uz mākoņa – Paradīzē. Un tas viss beidzot bija mans.

Pēc tam maigi, Pīteru neuzmodinot, nobīdīju viņa galvu sev no krūtīm un basām kājām, uz pirkstgaliem lavīdamās, aizsteidzos mazliet paskaistināties: glīti sasukāju vaļējos matus, noskalāju seju aukstā ūdenī un paknaibīju vaigus, lai tie kļūtu sārtāki, no jauna uzzīmēju naktī pabalējušās uzacis, ar pirksta galu paņēmusi mazlietiņ karmīna krāšļu, paplikšķināju pa lūpām. Un mazdrusiņ parfīma, tikai mazu lāsīti, lai es nesmirdētu pēc Pītera paša sviedriem. Neko daudz nedarīju, nekādas ķeizariskās maskas kā tagad nezmēju. Taču tolaik man jau tuvojās trīsdesmit, un manam skaistumam vajadzēja palīdzību. Sevišķi no rītiem – atsvaidzināt.

Neliela piepūle, bet iedarbīgi. Pīters bieži, tikko pavēris acis, nopriecājās: “Eh, skaista gan tu esi, Matka... Dzīvo tik un kļūsti arvien jaunāka, Katerinuška, ziedi kā roze, labi es par tevi gādāju...” Un tad pacēla segas malu un teica: “Nu, nāc pie sava vecūkšņa, kamēr vēl dzīvs, kamēr vēl *не покойник*...”

Ar laiku vakaros, lielākoties pēc sātīgām vakariņām, kas bagātīgi saveldzētas ar ne vienu vien pudeli vīna, viņam mugurā jau metās dūrēji. Turklāt vakaros viņš parasti jau bija saguris no izklaidēm, jau *pokojņiks*...

Mūsu mīlestības pulksteņa ciparnīca vienkārši apvērta kājām gaisā, tas arī viss.

Bet kāda gan atšķirība – sevišķi jau Sanktpēterburgā, kur vasarās reizēm nesatumsa gandrīz nemaz? Galvenais, ka Pīters bija laimīgs, jo, kamēr laimīgs bija viņš, laimīga biju arī es. Bet Pīteram bija labi man līdzās – tik omulīgi, ka, izbūvējot Vasaras pilī ēdamistabu, viņš pieprasīja, lai tajā būtu plašs vaļējs logs uz virtuvi: lai tajos vakaros, kad gatavošu viņam ēst (ēdienu viņš joprojām

gribēja saņemt no manām rokām kā mūsu pirmajā gul-
baļķu namiņā), varētu mani redzēt un, sienu netraucēts,
sarunāties. Pēc tam kāpa augšā pa kāpnēm – visbiežāk
nakšņoja pie manis.

Iekārtojot mūsu istabas, kopā ar arhitektu Trecīni, ar
meistariem dekoratoriem izstaigājot otro stāvu, kas pil-
nībā bija atvēlēts man, viņš ar roku norādīja uz sienām:
“Bet te, Katrīn, davai, piekabināsim ķīniešu zīda gobelē-
nus, atceries, kā tai istabā Maskavā, pie Aleksaškas?” –
un aplika roku ap manu grūtnieces vidukli. Bija patīkami,
ka viņš visu atceras. Nebija aizmirsis, ka reiz, kad sati-
kāmies, četras dienas no istabas neizgājām. Un no gul-
tas neizkāpām. Un gribēja, lai arī mūsu jaunajās mājās
būtu tāda, līdzīga istaba. Turēja pie Prutas un kaujaslau-
kos doto solījumu, ka atlīdzinās, ar uzviju dāsni man
atmaksās par visām pieredzētajām grūtībām un visu,
kā pietrūcis.

Tomēr, stāvēdama istabā, kurā bija paredzēts likt pie
sienām ķīniešu zīda gobelēnus ar ūsainiem vīriem un
ūsainiem pūķiem, kaut kur dziļi, dziļi mani, pie pašas
sirds, kur joprojām glabāju lāsīti dumpīgās pretindes
pret dzīves pārestībām, pati sev jautāju: vai vēl kādreiz
ar Pīteru piedzīvošu tādu aprakumu, tādu kaislību, lai
četras dienas varētu nepamest alkovu?

Atbildi it kā zināju.

Mūsu vakari jau bija pārvērtušies par rītiem, Pīters
visbiežāk bija noguris, un pienākums uzpūst mīlas uguni
bija jāuzņemas man. Reizēm vajadzēja kurstīt, uz ceļiem
tupot, līdzīgi kā kalponei pavardā uzpūšot gailošās ogles,
reizēm malka bija slapja un nekādi negribēja iedeg-
ties, bet reizēm ogles karsti iekvēlojās, strauji uzšāvās

liesmās, bet tikpat ātri arī izdega. Taču sildīja, un bija labi. Tomēr tā allaž bija mājas pavarda mīlestība, nekad – ugunsgrēks, kurā sastopas divas ugunis un noposta zemiņu būdas un pilsētas, laukus un mežus, pat plostus uz ūdeņiem kuģu būvētavās, pat tos nosvilina, nemaz nerunājot par dvēselēm... stihija, kurai nerūp, kas būs pēc tam.

Reizēm, tai pirmajā gadā pēc kāzām, pati sev jautāju: vai man vēl kādreiz dzīvē tā būs?

Veltīgs jautājums, jo es taču zināju atbildi.

Zināju arī to, ka reizēm tomēr tā gadās. Biju pieredzējusi. Taču vajadzēja aizmirst, izdzēst no atmiņas un priecāties par to, kas man ir.

Jo sevišķi tāpēc, ka man tiešām bija daudz. Dievs iedeva un vēl pa virsu uzmeta. Neskopodamies.

Neaizmirsu tencināt Dievu. Par Viņa žēlastību atgādināja pat vissīkākie nieki. Skulptors Šluhters uz mūsu Vasaras pils sienām vēlāk izkārtoja no brūnajiem Itālijas māliem veidotus rotājumus, ciļņus, kuros bija attēlota Minerva, militāro uzvaru simbols, visādi antīkie nostāsti par nolauptām dievietēm un varoņiem, kuri viņas izglābj: alegorijas par krievu uzvarām Ziemeļu karā. Vienā no tiem ciļņiem bija atveidots zviedru karavīrs, kurš izvaro sievieti: viņa gulēja nogāzta guļus ar atkailinātām krūtīm, roka nesaudzīgi aizliekta aiz galvas, kas rupji un nežēlīgi piespiesta pie zemes, un – it kā ar to vēl būtu par maz – karavīrs piedevām bija atvēzējies ar zobenu. Līdzās – krievu kareivis ar šķēpu un lielu vairogu, kas nozīmēja, ka viņš ir aizstāvis. Ka atnācis aizsargāt. Krievi vienmēr sevi iztēlojās tikai un vienīgi

par atbrīvotājiem, lai arī lielākoties notika tieši pretēji. Bet tā sievietē, kā Pīters skaidroja, nozīmēja zemi. Visas zemes, kuras krievu kareivis ierodas aizstāvēt. Atbrīvot, lai gan tās krieviem nekad nav piederējušas, es klusībā nodomāju. Bet vai nav vienalga, lai jau būtu, es nestrīdējos. Katrā ziņā tā ciļņa plāksnīte uz mūsu Vasaras pils sienas man vienmēr – pietika tikai uzmost acis – bija labs atgādinājums, kur mans ceļš sācies un cik daudz man vajadzējis noiet, līdz nonācu šeit. Un par ko vajadzēja Dievam pateikties, priecājoties par visu, kas man ir.

Par manu kaislību kļuva Vasaras dārzs – liels, pēc franču parauga veidots. Togad tika izraktas galvenās dobes, izveidotas strūklakas, turpinājās darbs pie celiņiem, ko iezīmēt un bruģēt bija sākts jau agrāk, tika stādīti koki. Reizēm pati sev jautāju – vai drīzāk lūdzos –, vai Dievs man varētu atvēlēt laiku ieraudzīt, kā tas viss izskatīsies, kad būs izaudzis, uzziedējis un sazaļojis. Manām mazulītēm tika tik daudz prieka: paņemt kādu zemes kukurznīti vai akmentiņu, rādīt ar pirkstu uz asniņu, dzenāt kādu ieklīdušu taurenīti... Raudzījās uz viņām un domāju: pat ja ar mani kas atgadītos, šis dārzs nav domāts man. Šis brīnišķīgais dārzs būs viņām un kādreiz – viņu bērniem, maniem mazbērniem un mazmazbērniem.

Cik maz es tolaik sapratu par dzīvi! Vēl tikai mācījos būt valdniece, cariene. Tāpēc man prātā nebija iešāvusies doma, kas Pīteram likās pašsaprotama: tikko Annuška un Lizeta būs paaugušās, viņas tiks izprecinātas svešiem prinčiem vai karaļiem, atdotas projām svešumā, un ne viņas pašas, ne viņu bērni Sanktpēterburgā noteikti nedzīvos.